

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА

БЕОГРАД

Предмет: Извештај комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Лидија Неранџић Чанда предала под насловом *Модификатори девербативних именица*

Наставно-научно веће Филолошког факултета изабрало нас је на седници од 01. јуна 2016. године у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Лидија Неранџић Чанда предала под насловом *Модификатори девербативних именица*.

Част нам је да Већу поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Лидија Неранџић Чанда рођена је 1. новембра 1959. године у Сомбору. Дипломирала је на Филолошком факултету у Београду 1986. године, студијска група југословенска књижевност са немачким језиком. Магистрирала је на Филолошком факултету у Београду 2001, са темом *Немачка књижевност у српском књижевном гласнику*.

Кандидаткиња ради у Гимназији „Вељко Петровић” у Сомбору као професор српског језика и књижевности. Председник је сомборске подружнице *Друштва за српски језик и књижевност Србије* од 2014. године, на мандатни период од две године, као и члан Управног одбора Огранка Вукове задужбине – Сомбор, од 2015. Учествовала је на бројним међународним конференцијама, као и међународним истраживачким пројектима, а објавила је и низ научних и стручних радова. Посебно је интензивно и успешно учествовала у припреми својих ученика за различита такмичења из језика, језичке културе и лингвистике.

Докторска дисертација *Модификатори девербативних именица* има 230 страна, а чине је осам поглавља и библиографија.

Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације је морфолошко – синтаксичка и делом семантичка анализа модификатора девербативних именица у савременом српском језику. Будући да неке класе девербативних именица, а на првом месту праве глаголске именице, могу да поседују синтаксичке и семантичке особине које се преклапају са синтаксичким и семантичким особинама глагола од којих су настале, занимљиво је било истражити како се понашају модификатори оваквих именица. Анализирани су и класификовани модификатори девербативних именица, дат је опис окружења у ком се они појављују, односно, представљена је њихова дистрибуција уз девербативне именице.

Полазећи од анализе девербативних именица у савременој граматичкој теорији и ослањајући се на радове који су се бавили девербативним именицама у српској литератури, циљ рада је био да да што прецизнију анализу и класификацију модификатора девербативних именица у савременом српском језику. Циљ је био да се модификатори, анализом корпуса, разврстају на морфолошком нивоу (према врсти речи која врши функцију модификатора), синтаксичком нивоу (према синтаксичкој јединици која врши функцију модификатора) и функционалном нивоу (према синтаксичкој функцији коју модификатори врше у оквиру јединице вишег ранга). Посебно занимљиво питање, због глаголског порекла ових именица, јесте утврђивање именичког/глаголског карактера њихових модификатора, односно, да ли се уз девербативне именице, и уз које класе ових именица, појављују изразито именички модификатори, а уз које и неки изразито глаголски модификатори.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Мр Лидија Неранџић Чанда у свом истраживању полази од претпоставке да се уз девербативне именице у улози модификатора јављају, као и уз друге именице: придеви, заменице, друге именице, бројеви, придевске и именичке синтагме, предлошко – падежне конструкције, реченице. Међутим, због глаголског порекла ових именица треба очекивати да се уз неке класе ових именица могу појавити и изразито глаголски модификатори, попут прилога.

Очекивања су била да примери из грађе потврде хипотезу да се као модификатори девербативних именица јављају речи, синтагме и зависне реченице, као синтаксичке

јединице. Што се тиче синтаксичке функције ових модификатора, очекивање је да ће то бити атрибутивна функција, односно функције конгруентних атрибута, падежних атрибута, неконгруентних атрибута и атрибутива. Због мотивне речи (глаголи) ових именица, претпоставка је да ће уз одређене класе ових именица бити употребљени неконгруентни атрибути са изразито прилошким значењем.

Овако замишљен рад и истраживање значајни су са аспекта дескриптивне граматике, али могу бити и од велике важности за тумачење природе девербативних именица и њихових модификатора у оквиру савремене граматичке теорије.

Кратак опис садржаја дисертације

У уводном поглављу кандидат прво представља проблем којим се бави и наводи циљеве истраживања. Потом се, након давања хипотеза којима ће рад бити вођен, окреће представљању досадашњих истраживања девербативних именица и њихових модификатора, као и опису методологије истраживања. Наводи да су примери ексцерпирани из две врсте извора. Први извор су електронски медији у писаном облику (Peščanik.net, [www. e-novine.com](http://www.e-novine.com), [http:// blog.b92.net](http://blog.b92.net)), а поједини примери из електронских издања дневне штампе преузети су из Корпуса савременог српског језика Математичког факултета у Београду. Други извор грађе чине примери из „Знакова поред пута“ Ива Андрића, као репрезент књижевног језика.

Друго поглавље се бави анализом грађе са блога B92. Анализа је табеларно приказана, при чему се модификатори прате у четири нивоа: конституентска јединица, тип модификатора и његово лексичко језгро, конституентски облик модификатора и његова синтаксичка функција. У овом поткорпусу анализирано је 244 примера и евидентирано је 312 модификатора уз девербативне именице. Према типу конституентске јединице, придева има 115 (37,18%), именичких синтагми 84 (26,92%), именица 56 (17,64 %), заменица 39 (12,50%), зависних реченица 9 (2,88 %), редних бројева 4 (1,28%), придевских синтагми 3 (0,96%), основних бројева 1 (0,32%) и прилога 1 (0,32%). Што се тиче синтаксичке функције модификатора, 155 су потврде конгруентних атрибута, што чини 49,67%, падежних атрибута има 146 (46,79%), 9 (2,88%) је у служби односних или изричних атрибута, а евидентирани су и један прилошки неконгруентни атрибут (0,32%) и један придевски неконгруентни атрибут (0,32%). 223 именице су из категорије *Nomina*

actionis, 12 именица из категорије *Nomina agentis*, 5 именица из категорије *Nomina instrumenti*, и као најмалобројније, оне из категорије *Nomina loci*, свега 4 именице.

Наредно (треће) поглавље обухвата анализу примера ексцерпираних са портала Е – новина: укупно 229 примера са 327 модификатора уз девербативне именице. Према типу јединице и лексичком језгру модификатора, анализа је показала следеће резултате: 128 придева (39,14 %), именичких синтагми 82 (25,07 %), именица 66 (20,18%), заменица 33 (10,09 %), зависних реченица 9 (2,75 %), бројева 1 (0,30 %) и придевских синтагми 8 (2,44 %). Подела према синтаксичкој функцији има следеће показатеље: конгруентних атрибута имамо 174 (53,21%). Као и у случају претходног корпуса, у функцији конгруентних атрибута највише је придева, као што потврђују следећи примери: *основна знања, обавезно основношколско образовање, народно веровање*; придевских синтагми: *веома талентованом ученицом, помало претенциозно запажање*; а потом заменице: *нашег кретања, њене владавине, њен незадржив успон*. Падежних атрибута има 145 (44,34 %), као што су: депортације *мађарских и војвођанских Јевреја* (падежни атрибут – објекатско значење), подсјећања *драгих нам владара* (падежни атрибут – субјекатско значење), истраживању *о наркокартелу* (рекцијски атрибут). Зависних реченица има укупно осам (2,44%), и у функцији су односних атрибута као у примеру: *причу која је била и романтична*. И у овом поткорпусу именице уз које се модификатори употребљавају су из класа *Nomina actionis*, *Nomina agentis*, *Nomina instrumenti* и *Nomina loci*.

Анализа примера са сајта „Пешчаника“ представља предмет четвртог поглавља. У укупно 249 ексцерпираних примера има 302 модификатора. Према заступљености конституентских јединица добијени су следећи резултати: придева има 103 (34,10%), именичких синтагми 79 (26,15%), именица 58 (19,20%), заменица 41 (13,57%), зависних реченица 13 (4,30 %) и бројева 8 (2,65 %). Анализирани придеви се, као и у претходна два корпуса, могу поделити на описне (*просечан, привредни, финални, јавни, спољни, значајан, развојни, лијеви, приватан, разоран...*) и присвојне (*блискоисточни, дунавски, Милановићев...*). Најмногобројније су заједничке именице (*филм, играчка, текст, поглавље, жена...*), затим властите (*Србија, Америка, Косово, Шарл Ебдо*), апстрактне (*социјализам, расположење*), али има и девербативних (*сагињање, пензионисање, обавеза*). Заменице су као и у осталим поглављима подељене на присвојне: *њихов, његов, свој, њено, њен*; показне: *такав, ова, овај, ова* и одричне: *ниједан*. Од бројева се појављује основни број *један* и редни број *други* (понавља се пет пута). Што се тиче предлошко – падежних конструкција, с именицама и именичким синтагмама, издвојене су оне са

значењем времена (изјави *после добијања Нобелове награде*), значењем места (захвалницу *са универзитета*, пуцњави *у Rue de Charonne*) и социјативним значењем (шетња *са Марком*). Када се говори о синтаксичкој функцији модификатора, и овде највише има конгруентних атрибута, затим падежних атрибута, и односних и изричних атрибута. Именице уз које се модификатори употребљавају су и овде из класа *Nomina actionis*, *Nomina agentis*, *Nomina instrumenti* и *Nomina loci*.

У петом поглављу се представља анализа примера из Неетикетираног корпуса српског језика Математичког факултета у Београду. Наводи се да су примери бирани инпутотом, те да су тражене конкорданце следећих девербативних именица (њихов леви и десни контекст): *кажњавање, држач, борба, борац, борилиште, страшило, игра, играч, игралиште* (три из категорије *Nomina actionis*: *кажњавање, борба, игра*, две из категорије *Nomina loci*: *борилиште, игралиште*, две из категорије *Nomina agentis*: *борац, играч*, две из категорије *Nomina instrumenti*: *страшило, држач*). Анализирано је 205 примера уз које налазимо укупно 277 модификатора. У улози модификатора у овом поткорпусу, према типу конституенских јединица које врше њихову функцију, најбројнији су придеви - 131 (48,01%), именица има 71 (25,63 %), именичких синтагми 49 (17,68%), заменица 20 (7,22%), бројева 3 (1,08%), 2 зависне реченице (0,72%) и 1 придевска синтагма (0,36%). 152 модификатора су у функцији конгруентних атрибута, 120 у функцији падежних атрибута, 2 односна атрибута, 2 атрибутива и 1 неконгруентни атрибут. Именице *Nomina actionis* модификоване су: придевима, именицама, именичким синтагмама. Синтаксичке функције ових модификатора су: конгруентни атрибути, падежни атрибути с придевским значењем, падежни атрибути с прилошким значењем (места и средства), падежни атрибути објекатског значења, падежни атрибути субјекатског значења, рекцијски атрибути. Уз именице категорије *Nomina agentis* као модификаторе имамо: придеве, заменице, бројеве, именице, именичке синтагме, зависну реченицу, а њихове функције су: конгруентни атрибути, неконгруентни атрибут, падежни атрибути с придевским значењем, рекцијски атрибути, атрибутиви, падежни атрибути објекатског значења, односни атрибути, падежни атрибути с прилошким значењем (места). Уз именице *Nomina instrumenti* као модификаторе имамо придеве, заменице, именице, именичке синтагме. Синтаксичке функције ових модификатора су: конгруентни атрибути, падежни атрибути с придевским значењем, падежни атрибути с прилошким значењем (место). Именице из категорије *Nomina loci* као модификаторе имају придеве, заменице, именице и реченице, а

њихове функције су: конгруентни атрибути, падежни атрибути с прилошким значењем (места, намене), као и односни атрибути.

Шесто поглавље се бави анализом модификатора девербативних именица из „Знакова поред пута“ И. Андрића, као репрезента књижевног језика. Наводи се да је овај аутор изабран због стилских особености његовог поетског језика и разуђене архитектонике ауторових реченица. Намера је била да се увођењем књижевног поткорпуса утврди да ли се, и у којој мери, модификатори девербативних именица овог поткорпуса разликују од модификатора девербативних именица у електронским медијима. Из Андрићевих „Знакова поред пута“ ексцерпирано је 232 примера. Анализирано је 354 модификатора девербативних именица. Показатељи фреквенности конституентских јединица су следећи: 147 придева (41,52%), 74 заменица (20,90%), 47 именичких синтагми (13,27 %), 46 именица (12,99%), 32 зависне реченице (9,03%), 3 придевске синтагме (0,84%), 2 редна броја (0,56 %), 2 прилога (0,56%) и 1 основни број (0,28). Конгруентних атрибута има 212 (59,88 %), падежних 109 (30,79%), односних атрибута 32 (9,03%) и један неконгруентни атрибут (0,28%). И у овом поткорпусу именице уз које се модификатори употребљавају су из класа *Nomina actionis*, *Nomina agentis*, *Nomina instrumenti* и *Nomina loci*.

Тумачење резултата истраживања о модификаторима девербативних именица представља предмет седмог поглавља овог рада, дискусије.

Наводи се да у сваком поткорпусу, што се тиче типа конституентске јединице, највише има придева. У поткорпусима електронских медија придеве, по бројности, следе именичке синтагме, а потом именице. Једино је у Корпусу Математичког факултета редослед измењен: након најбројнијих придева, следе именице, а потом именичке синтагме. У „Знаковима поред пута“ редослед је другачији: након најбројнијих придева, следе заменице, а потом именице. По чињеници, да су од свих типова модификатора девербативних именица анализираних у корпусима, најфреквентнији придеви, закључује се да се девербативне именице не разликују од других врста именица по том питању. Истовремено, будући да су у раду уз девербативне именице евидентирани и неки прилози, као њихови модификатори, проналази се и очигледна веза са глаголским пореклом ових именица.

Даље се истиче да је однос конгруентних и падежних атрибута 856 према 627, у корист конгруентних атрибута. Иако је конгруентних атрибута више, квантитативна разлика није толико велика с обзиром на број анализираних примера, а и на чињеницу да

неретко уз одређену девербативну именицу имамо и предмодификатор и постмодификатор. Овај безмало уједначен однос, повезује се са тврдњом М. Ковачевића да је фреквенција синтагми са падежним атрибутима већа у 20. него у 19. веку. Иако се констатација М. Ковачевића односи на књижевни језик, резултати рада указују да се тенденција уједначавања повећава, и то не само у књижевном језику. Међу примерима електронских медија Корпус Математичког факултета има највећи постотак конгруентних атрибута, а „Знакови поред пута“ процентуално највише у односу на све ексерпираних примере. Остали поткорпуси су углавном процентуално уједначени. Разлог за већи број конгруентних атрибута у Корпусу Математичког факултета требало би потражити у поджанровској припадности ових примера, које карактерише потреба за брзом, јасном и кратком информацијом. Анализирани примери овог поткорпуса понајчешће имају само један модификатор и то управо конгруентни атрибут. Разлог за процентуално највећи број ове врсте модификатора у „Знаковима поред пута“ такође би требало потражити како у жанровској припадности примера, тако и у већ поменутој разуђености Андрићевих реченица, јер у овим примерима конгруентне атрибуте често налазимо у конјукцијском низу.

Падежни атрибути се јављају у свим зависним падежима, у падежном или предлошко – падежном облику. Разврстани су на: падежне атрибуте с придевским значењем, падежне атрибуте с прилошким значењем, рекцијске атрибуте, падежне атрибуте објекатског значења, падежне атрибуте субјекатског значења. Падежни атрибути с прилошким значењем могу се даље делити на следећа значења: места, времена, узрока, намере, начина, социјативно, средства, циља. Зависне реченице, односно и изричне могу имати функције односних и изричних атрибута. Занимљиво је да у „Знаковима поред пута“ има највише потврда односних атрибута – готово као сви поткорпуси електронских медија заједно.

Констатује се такође да се на основу овог истраживања може закључити да нема неке битније дистинкције између модификатора девербативних именица из поткорпуса електронских медија и репрезента књижевног језика. Уочене минималне разлике (незнатно већи број модификатора у функцији конгруентних атрибута и далеко највећи број односних атрибута у Андрићевом тексту) пре би се могле приписати особеностима поетског Андрићевог језика, разуђеношћу његових реченица, него значајном дистинкцијом. Ову компарацију би стога требало схватити само условно, не само због неуједначености анализираних примера књижевног језика у односу на број анализираних

примера из електронских медија, него и због тога што би за озбиљнију и детаљнију компарацију било упутно узети за анализу и дела још неких аутора.

У осмом поглављу кандидаткиња представља закључке свог истраживачког рада. Наводи да је већина хипотеза од којих се кренуло у раду потврђено, те их тамо и наводи. Као посебно битну чињеницу истиче модификацију девербативних именица прилозима, као изразито глаголским модификаторима, те изричним атрибутима, којима се модификују искључиво девербативне именице, за разлику од других класа именица. Констатује на крају да резултати овог рада отварају могућности даљих испитивања не само модификатора девербативних именица, него и именица других класа, чиме би се на ширем материјалу могла прецизније утврдити њихова својства и отвориле нове могућности истраживања.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Истраживање даје једну изузетну анализу модификатора девербативних именица у савременом српском језику. Резултати су представљени прегледно и целовито са детаљним тумачењем појединачних примера, што уз кориштenu референтну литературу сведочи о вредности обављеног истраживања.

Овакав рад је значајан са аспекта дескриптивне граматике: исцрпна анализа и класификација модификатора девербативних именица на грађи из савременог српског језика омогућава дубљи увид у карактеристике како модификатора, тако и именица које су њима модификоване. Такође, ово истраживање сигурно проширује постојећа сазнања о понашању девербативних именица и њихових модификатора са крослингвистичког (међујезичког) аспекта. Рад је важан и са становишта даљег развоја опште теорије граматике – синтаксичко-семантичка класификација модификатора девербативних именица на грађи из савременог српског језика од значаја је за евентуално потврђивање или оповргавање неких теоријских претпоставки о природи девербативних именица у оквиру савремене граматичке теорије

Закључак

Докторска дисертација мр Лидије Неранџић Чанде представља оригинално и самостално научно дело којим је кандидаткиња у целини испунила циљеве и задатке наведене у одобреној пријави докторске дисертације.

На основу свега наведеног, Наставно-научном већу Филолошког факултета предлажемо да ову докторску дисертацију **прихвати** и кандидаткињи **одобри** приступ усменој одбрани рада.

У Београду, 02. јуни 2016.

Др Весна Половина, ред. проф.

Др Жарко Бошњаковић, ред. проф.

Др Бранислав Ивановић, доцент

Др Борко Ковачевић, доцент -ментор